

BRUGSE STUDENTEN AAN DE UNIVERSITEIT. STUDIEKOSTEN EN STUDIEFINANCIERING IN DE TWEDE HELFT VAN DE ZESTIENDE EEUW

P. VANDERMEERSCH

aspirant N.F.W.O.

Enkele jaren terug schreef A. Dewitte een kort maar verdienstelijk artikel, waarin hij — naast een terechte reactie op de onderwaardering van de Vlaamse inbreng aan de Leuvense universiteit op de tentoonstelling ter gelegenheid van het 550-jarig bestaan van dit *studium* — een beperkt overzicht gaf van de beurzenfondaties vanuit Brugge¹. In onderhavige bijdrage willen we dit overzicht uitdiepen, stofferen en nuanceren. Naast een beperkt onderzoek naar de kosten die gepaard gaan met universitaire studies gaan we dieper in op het financieringsprobleem om tenslotte te komen tot een analyse van de beurzen die toegankelijk waren voor Brugse studenten. Het uiteindelijke doel van een dergelijke studie is na te gaan welke mensen beurzen stichten, onder welke vorm dit gebeurt en welke studenten hiervan kunnen genieten. Daarnaast willen we de normatieve bepalingen afwegen tegenover gegevens uit de «praktijk». M.a.w., in welke mate maakt men in werkelijkheid gebruik van een aantal financieringsvormen²? Ons onderzoek is geconcentreerd op de

1. A. DEWITTE, Flandrenses op studie in Parijs, Leuven en Leiden, in : *Biekorf*, 76 (1975-76), pp. 221-227.

2. Aan de basis van deze bijdrage ligt onze licentiaatsverhandeling, *Een onderzoek naar de relatie stad-universiteit in de periode van het late humanisme. Bruggelingen te Leuven en aan buitenlandse studia*, Gent, 1983, 2 dln. Onze oprechte dank gaat naar H. de Ridder-Symoens, promotor van deze verhandeling. Om het kritisch apparaat niet te overladen wordt geregeld verwezen naar deze verhandeling, die o.a. ter inzage ligt, mits toestemming van de auteur, in het Brugse stadsarchief en op het «Seminarie der middeleeuwen» van de R.U.G. Het hoofdstuk over studiekosten en studiefinanciering wilde een bescheiden toepassing zijn van het artikel van J. PAQUET, L'universitaire «pauvre» au moyen âge : problèmes, documentation, questions de méthode, in : J. IJSEWIJN en J. PAQUET (ed.), *The Universities in the Late Middle Ages*, Leuven, 1978, Mediaevalia Lovaniensia, I, 6.

tweede helft van de zestiende eeuw, zoals verder blijken zal, een periode waarin plots en schijnbaar zonder enige directe aanleiding verschillende Brugse beurzen gesticht worden. Meer in het bijzonder draagt de periode 1550-1578 onze aandacht weg.

STUDIEKOSTEN

Zoals gesteld is het eerste luik van deze studie gewijd aan de studiekosten. Men zoekt, althans wat het Leuvense *studium* betreft, tevergeefs naar grondige studies over dit aspect van het universitaire leven³. Wij baseren ons dan ook hoofdzakelijk op eigen archiefonderzoek om een idee te krijgen van de werkelijke studiekosten in de loop van de tweede helft van de zestiende eeuw. Een aantal factoren bemoeilijken echter dergelijke berekeningen en men begeeft zich zeker op glad ijs wanneer men de resultaten zou veralgemenen. Eerst en vooral variëren de studiekosten naargelang de universiteit, de studierichting en vooral naargelang de sociale positie van de student⁴. Ook de Leuvense *alma mater* vormt geen uitzondering op deze regel. In de matrikels van deze universiteit maakt men een onderscheid tussen *pauperes*, *divites* en *nobiles*⁵. Maar men deelt nog verder in. De rijken bv., die de overgrote meerderheid uitmaken,

3. Naast enkele sporadische vermeldingen in de statuten en algemene werken verwijzen we naar NN., *Dépenses d'un étudiant allemand aux universités de Louvain et de Paris*, in : *Revue du Nord*, 9 (1923), pp. 287-288 ; J. WILS, *Les dépenses d'un étudiant à l'université de Louvain (1448-1453)*, in : *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique*, 32, (1906), pp. 489-507. Wat de literatuur betreft wijzen we op E. DE MAESSCHALCK, *De criteria van de armoede aan de middeleeuwse universiteit te Leuven*, in : *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 58 (1980), pp. 337-354. Laatstgenoemde auteur gaf het onderzoek naar de beurzenproblematiek nieuwe impulsen in zijn onuitgegeven doctoraatsverhandeling *Kollegestichtingen aan de universiteit te Leuven (1423-1530). Pogingen tot oplossing van armoede- en tuchtproblemen*, Leuven, 1977. Voor de verdere bibliografie zie H. de Ridder-Symoens, *Universiteitsgeschiedenis als bron voor sociale geschiedenis*, in : *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis*, 10 (1978), pp. 87-115 en de uitvoerige literatuuropgave bij J. PAQUET, *L'universitaire «pauvre»*.

4. S. STELLING-MICHAUD, *L'Histoire des Universités au Moyen Age et à la Renaissance au cours des vingt-cinq dernières années*, in : *Rapports du XI^e Congrès Internationale des Sciences Historiques*, 1, Göteborg-Stockholm-Upsala, 1960, pp. 97-143.

5. E. DE MAESSCHALCK, *De criteria*, pp. 338-340 en J. PAQUET, *L'universitaire «pauvre»*, pp. 405-408, gaan dieper in op de criteria die aan de basis van dit onderscheid liggen.

worden opgedeeld in overeenstemming met de behaalde graad of naargelang de wijze van huisvesting — twee graadmeters van de sociale positie⁶. Een andere opsplitsing treft men in de *artes*faculteit aan : «*Quinque sint ordines. Quorum primus est nobilium. Secundus illorum qui sunt in pedagogiis prime mense ;... Tertius est illorum qui sunt in pedagogiis secunde mense ;... Quartus ordo est illorum qui sunt in pedagogiis tertie mense ;... Quintus vero ordo est bursariorum qui ob paupertatem expensas integras comode emere non possunt*». Naargelang de *ordo* worden de kosten gerekend voor verblijf, examens, promotie, etc...⁷.

Een tweede probleem bij het berekenen van de studiekosten is de inflatie. Het volgende voorbeeld kan dit illustreren.

Bedrag dat de studenten in de pedagogieën jaarlijks dienden te betalen uitgedrukt in Rijns gulden⁸.

	prima mensa	secunda mensa	tertia mensa
vóór 1512	30	24	18
1537	45	34	25
1537	48	36	27
1552	53	40	32
1556	63	48	40
1572	72	54	44

6. E. DE MAESSCHALCK, *De criteria*, pp. 342-343.

7. J. PAQUET, Statuts de la Faculté des Arts de Louvain (1567-1568 ?), in : *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*, 136 (1970), pp. 249-250 : «*Pro actu baccalaureatus solvent nobiles septem florenos et decem stuferos ; ille qui sunt prime mense duos florenos et sexdecim stuferos ; qui secunde duos florenos et decem stuferos ; qui terie triginta sex stuferos ; bursarii vero viginti duos stuferos cum octodenario*». In de vier pedagogieën (Lelie, Varken, Valk, Burcht) deelt men de studenten naargelang hun sociale status, hun studieniveau en hun financiële situatie in drie groepen in. Zo'n groep wordt *mensa* of tafel genoemd gezien het onderscheid geconcretiseerd wordt door de studenten aan evenveel tafels te plaatsen. Soms verschilt de kwaliteit van de spijzen naargelang de tafel.

8. Algemeen Rijksarchief, fonds Universiteit Leuven (verder afgekort als ARALv), 729, f° 5, 34, 60, 67, 98, 101 en 103 ; Ibidem, 731, f° 2v°-4v°.

Uit de tabel kan men afleiden dat de studiekosten in 1572, 216 tot 220 % bedragen van die in 1512.

Tenslotte wijzen we op het gebrekkig bronnenmateriaal. Aan de hand van de Leuvense archieven kunnen we weliswaar een aantal gegevens terugvinden zoals inschrijvingsgeld, kosten voor de promotie, huisvesting, etc... doch vele inlichtingen ontsnappen. Zo denken we aan de verplaatsingskosten, het drinkgeld, uitgaven voor boeken en handschriften, enz...

Aan de hand van enkele «Brugse» bronnen deden we toch een poging om een aantal cijfergegevens te reconstrueren. Voor de tweede helft van de zestiende eeuw kunnen we namelijk beschikken over het *liber manualis* Van Jacob de Heere⁹ en over de rekeningen van de boekhouder van de Bogaerderschool¹⁰.

a. Jacob de Heere studeert te Leuven tussen 10 oktober 1567 en eind 1574. In zijn *liber manualis* vermeldt hij een aantal kosten zoals vervoer, kleding, het aanschaffen van studieboeken, etc... Bij nader toezien blijkt echter dat de auteur niet erg punctueel is. De totale som van de uitgaven bedraagt iets meer dan 35 pond groten Vlaams maar hij vermeldt slechts éénmaal de uitgave van «*tafelcoste*» (84 rijns gulden of 14 pond groten). In de veronderstelling dat hij jaarlijks en onveranderlijk 14 pond besteedt aan verblijfs- en voedingskosten loopt het totale bedrag op tot 130 pond groten. Hoogstwaarschijnlijk ligt die som nog hoger gezien er nergens sprake is van inschrijvings- of promotiekosten.

b. De rekeningen van de boekhouder van de Bogaerderschool. Vanaf 1553/54 treffen wij de post «*Betalinghe ghedaen ter cause van onze 3 bursalen die deze schoole te Leuvene houden moet*» aan. Ook

9. A. DE POORTER (uitg.), Le manuel de Jacques de Heere, chanoine de Saint-Donatien à Bruges au seizième siècle, in : *Annales de la Société d'Emulation*, LI (1901), pp. 1-144. Op een minder gelukkige wijze geparafraseerd door J. DE SMET, Het dagelijks leven van een Brugs kanunnik in de tweede helft van de zestiende eeuw, in : *Brugs Ommeland*, 7 (1967), pp. 56-87. Jacob de Heere studeert te Leuven tussen 10 oktober 1567 en eind 1574. Op 23 februari 1570 wordt hij aanvaard als kanunnik van het Sint-Donaaskapittel. Pas op 28 mei 1575 vindt zijn wijding tot subsdiaken plaats. Hij sterft op 22 augustus 1602. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, pp. 87-89.

10. Stadsarchief Brugge (verder afgekort als SAB), 149, Bogaerderschool, 53 (1549-1559) ; 54 (1560-1569) ; 55 (1570-1579).

deze bron laat zich niet gemakkelijk interpreteren : uitgaven ten voordele van de studenten staan niet systematisch onder deze post (bv. uitgaven voor de kleding van de studenten staan nu eens onder deze post, dan weer worden ze vermeld bij de uitgaven voor het lijnwaad van geheel de school) ; uitgaven voor studenten van verschillende faculteiten worden samengeteld en slechts één bedrag wordt ingeschreven ; bepaalde kosten worden nu eens gespecificeerd, dan weer beperkt men zich tot de vermelding «*diversche nootsake-lijkheden*» ; een aantal uitgaven worden met vertraging in de rekeningen ingeschreven.

Het is bijgevolg met enig voorbehoud dat we de volgende cijfers vooropstellen : het gaat om de kosten voor de totale studieperiode van Rupert Scout en Guillaume Lyekercke. In de vijftiger jaren studeren zij beiden *artes* aan de Leuvense universiteit. De rekeningen met betrekking tot hun uitgaven bleken het best gespecificeerd.

R. Scout ¹¹ :	kleding	: 2 p. 14 s. 10 g.	(12,9 %)
	tafelcoste	: 10 p.	(47,4 %)
	varia	: 4 p. 16 s. 4 g.	(22,9 %)
	promotie	: 3 p. 10 s. 8 g.	(16,8 %)
	totaal	: 21 p. 1 s. 10 g.	

G. Lyekercke ¹² :	kleding	: 5 p. 19 s. 11 g.	(23,6 %)
	tafelcoste	: 11 p. 1 s. 11 g.	(43,7 %)
	varia	: 5 p. 4 g.	(19,7 %)
	promotie	: 3 p. 5 s. 6 g.	(12,9 %)
	totaal	: 25 p. 7 s. 8 g.	

Merk hierbij wel op dat de «*tafelcoste*» verrassend laag liggen. Volgens de hierboven weergegeven tabel betaalt men in de vijftiger jaren bijna 7 pond groten per jaar aan de derde tafel.

11. Op 15 maart 1554 n.s. naar Leuven gezonden. Na zijn promotie (16 maart 1557 n.s.) dient hij als ondermeester in de Bogaerdenschool en treedt op 21 november van datzelfde jaar in in het klooster van Ter Doest. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, pp. 153-154.

12. Wordt op 20 juli 1555 met de beurs «Van Themseke» naar Leuven gestuurd. In maart 1558 is hij te Brugge terug en nog in hetzelfde jaar betaalt de Bogaerdenschool hem 6 s. 8 groten om te gaan solliciteren te Goes (Zeeland) naar de plaats van schoolrector. Nadat hij er een tweetal jaar gediend heeft wordt hij op 1 april 1560 n.s. schoolrector van de kapittelschool van Sint-Donaas. Na zijn ontslag houdt hij een privé-school te Brugge. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, pp. 111-112.

Tot slot een kleine vergelijking met de uitgaven door de Bogaerdenschool voor een student aan een hogere faculteit. Een volledige kostprijsberekening bleek niet mogelijk en we moeten ons dan ook tevreden stellen met enkele gegevens : Gilles van de Walle¹³ studeert theologie en betaalt jaarlijks 11 pond, 13 s., 4 groten «*tafelcoste*». M.a.w., ongeveer het driedubbele van de studenten in de artes. Ook zijn promotiekosten liggen aanzienlijk hoger : de rekeningen vermelden meer dan 10 pond groten voor de verschillende proeven samen¹⁴.

Besluitend kunnen we stellen dat het berekenen van de studiekosten gepaard gaat met veel moeilijkheden. Desondanks probeerden we enkele cijfers voorop te stellen. Hoe voorlopig en onvolmaakt die ook mogen zijn, ze geven ons een idee van de «prijs» van het universitair onderwijs in de zestiende eeuw¹⁵. Bij het toetsen van de waarde van de studiebeurzen aan de werkelijke kosten zullen deze berekeningen hun waarde bewijzen.

13. Wordt in september 1562 met de beurs «Van Themseke» naar Leuven gestuurd. Dient na zijn promotie in de artes (1 maart 1565 n.s.) als ondermeester in de Bogaerdenschool en trekt op 26 september 1566 opnieuw naar Leuven om er theologie te studeren. Promoveert op 9 mei 1581 tot Sacrae Theologiae Doctor. Na zijn studies doceert hij godgeleerdheid te Leuven, oefent in 1589 de functie uit van president van het Houterlécollège en wordt kanunnik van Sint-Pieters. Sterft op 28 oktober 1603. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, pp. 178-179.

14. SAB, 438, Bogaerdenschool, 54, 1565-1566, f° 29 ; 1566-1567, f° 23 ; 1568-1569, f° 23 ; 1569-1570, f° 31v°-32,...

15. Voor een korte vergelijking van deze kosten met het loon van een ambachtsman zie P. VANDERMEERSCH, Een boedelrekening van Jan Adornes als bron voor universiteitgeschiedenis, in : *Lias*, 10 (1983) pp. 175-192.

16. Er bestaan verschillende studies die het financieringsprobleem uitvoerig behandelen. Wat de Leuvense alma mater betreft : E. DE MAESSCHALCK, Scholarship Grants and Colleges, established at the university of Louvain up to 1530, in : J. IJSEWIJN en J. PAQUET (ed.), *The Universities*, pp. 484-494. IDEM, Beurzen en colleges te Leuven in de 15de en 16de eeuw, in : *Spiegel Historiae*, 13 (1978), pp. 556-563. E. REUSENS, *Documents relatifs à l'histoire de l'université de Louvain*

STUDIEFINANCIERING

Het tweede luik van deze bijdrage is gewijd aan de studiefinanciering zelf. Deze kan op verschillende manieren gebeuren¹⁶: ouders, familieleden of voogden betalen de studies, de student sleept een beneficium in de wacht¹⁷, hij komt als jobstudent aan de kost¹⁸, enz... Hier gaan we dieper in op een vierde categorie van studenten, zij die van een *bursa*¹⁹ genieten. Deze groep kunnen we verder onderverdelen naargelang de aard van de fundatie. Enerzijds hebben we de colleges en pedagogieën. Dit zijn instellingen waar aan onbemiddelde studenten kost en inwoon verstrekt wordt. De stichter koopt een huis of bestemt zijn eigen woning bij testament voor het oprichten

(1425-1975), III-V : *collèges et pédagogies*, Leuven, 1881-1892. IDEM, Notice sur la situation financière et administrative des établissements académiques de Louvain en 1589, in : *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de Belgique*, I (1864), pp. 133-200. Bronnen en literatuur over één enkel college ; H. DE VOCHT, *History of the Foundation and the Rise of the Collegium Trilingue Lovaniense (1517-1550)*, Leuven, 1951-1955, 4 dln.. E. DE MAESSCHALCK, Een sociaal drama in het Sint-Donaascollege (1513), in : *Mededelingen van de Geschied- en Oudheidkundige kring van Leuven en omgeving*, XIV (1974), pp. 65-97. Studies over één bepaalde geografische entiteit : P. DE MEYER, Beurzenstichtingen aan de hogeschool te Leuven voor studenten uit Geel, in : *Oudheid en Kunst*, 37 (1954), pp. 68-97. A. DEWITTE, *Flandrenses*. Tot slot wijzen we op het voortreffelijke overzicht van P. TRIO, The confraternity of Notre Dame of students of Paris in Ypres (beginning of the XIVth to the end of the XVIth century) : a local answer to some social needs inherent in the medieval phenomenon of *scholaris universitatis*, in : *History of universities*, ter perse.

17. Zo genieten 18 kanunniken van Sint-Donaas in de tweede helft van de XVIde eeuw van het *privilegium universitatis*. Op een totaal van 86 kanunnik-universitairen maakt dit 20,9 %. Cfr. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, I, p. 216.

18. Zie vooral J. PAQUET, Coût des études, pauvreté et labeur : fonctions et métiers des étudiants au moyen âge, in : *History of universities*, 2 (1982), pp. 15-52.

19. J. PAQUET, Statuts, p. 248 : het woord *bursa* heeft verschillende betekenissen : 1° De som die een student wekelijks uitgeeft om in zijn primaire noden (voeding, kleding) te voorzien. 2° Daarvan afgeleid : in de colleges en de pedagogieën ; het bedrag van die som dat wordt besteed aan de voeding van een bursaal. 3° Een fundatie ten behoeve van een arme student. Wij gebruiken het woord in deze laatste betekenis.

van een college. Daarnaast stelt hij de nodige geldmiddelen ter beschikking voor het onderhoud van de gebouwen en voor een aantal bursalen. In een later stadium worden eventueel aanvullende beurzen op een college geënt²⁰. Anderzijds hebben we de vliegende beurzen²¹: deze vinden eveneens in de meeste gevallen hun oorsprong in een testamentaire beschikking. In tegenstelling tot de vaste beurzen worden zij niet geënt op een bepaald college. De goederen of het kapitaal dat door de stichter voorbehouden wordt voor zijn fundatie worden bijgevolg niet ter beschikking gesteld van een of ander college. Volgens E. de Maesschalck zou deze laatste vorm van fundaties zelden voorkomen aan de Leuvense universiteit²², dit in tegenstelling tot de vaste beurzen. Tussen 1445 en 1598 ontstaan er 37 niet-reguliere colleges te Leuven. In 1578 telt men ongeveer 400 beurzen in de colleges en pedagogieën²³.

Hoe is het nu gesteld met de «Brugse» beurzen? M.a.w. van welke financiële toelagen kunnen de studenten van Brugge en het Vrije genieten? In de volgende bladzijden behandelen wij de beurzen die gesticht zijn vóór 1578 en bedoeld zijn voor genoemde studenten. Ongetwijfeld ontsnappen ons een aantal beurzen die «gebruikt» zijn door Bruggelingen. Vele fundaties zijn immers in de eerste plaats bedoeld voor de familieleden van de stichter. Er zijn ook Bruggelin-

20. E. DE MAESSCHALCK, *Scholarship Grants*, p. 484. P. TRIO, *The confraternity*, p. 3.

21. Wij stelden een terminologische verwarring vast wat betreft de *bursae volantes*. Een aantal historici verstaan hieronder beurzen aan te vragen voor een willekeurige studierichting. Zie E. DE MAESSCHALCK, *Scholarship grants*, p. 484. A. DEWITTE, *Flandrenses*, p. 224. Een andere groep ziet ze als beurzen die niet geënt zijn op een of ander college maar eventueel wel gebonden zijn aan een welbepaalde studierichting. Zie H. DE VOCHT, *Inventaire des archives de l'université de Louvain (1426-1797) aux archives générales du royaume à Bruxelles*, Leuven, 1927, p. 21. IDEM, *History*, IV, pp. 223-224. P. TRIO, *The confraternity*, pp. 6-7.

22. E. DE MAESSCHALCK, *Scholarship grants*, p. 484. P. TRIO, *The confraternity*, p. 7-14 toont echter aan dat deze vliegende beurzen, althans voor de XIII^e eeuw een belangrijke rol spelen in de studiefinanciering.

23. E. DE MAESSCHALCK, *Beurzen en colleges*, pp. 562-563. Ongeveer een vierde van deze beurzen was voorbehouden voor studenten in de theologie, een tiende voor studenten uit de rechten, terwijl de overige een gemengd karakter hadden. De geneeskunde kwam niet aan bod.

gen die aldus hun studies gefinancierd hebben via een «niet-Brugse» beurs²⁴.

a. stadsgratificaties

In de eerste plaats gaan we na in welke mate de stad zelf tussenkwam in de studiefinanciering. Een dergelijk onderzoek kan ons immers veel leren over de eventuele politiek die het stadsbestuur voert om veelbelovende mensen naar de universiteit te sturen of hen aan te moedigen in hun studies. Men dient wel een onderscheid te maken tussen enerzijds een bewuste en weloverwogen politiek van stadswege en anderzijds het feit dat een aantal individuen, los van elkaar, een aantal beurzen stichten.

Onze vraag naar het al dan niet voorkomen van een dergelijk stadsbeleid is des te meer gerechtvaardigd als we weten dat de Gentse stadsmagistraat op het eind van de XIIIde eeuw reeds verschillende mensen naar Parijs stuurde om ze dan achteraf als klerk of raad in stadsdienst op te nemen²⁵. Een dergelijke handelswijze zou als voorbeeld kunnen gesteld worden voor «university-minded» politiek. Ook te Brugge treffen we een aantal gevallen aan van studiefinanciering van overheidswege²⁶. Doch hier dient men de beurzen, die de studiekosten volledig dekken te onderscheiden van de gratificaties, eerder te beschouwen als aanmoedigings- of promotiepremies. Slechts een tweetal gevallen kunnen in de eerste categorie thuisgebracht worden : Antheunis Osten ontvangt in de periode 1415-1418 per jaar 80 pond parisis om te Angers te studeren, terwijl

24. Zo studeert de Bruggeling Franciscus Robart te Leuven *artes* met de beurs «Joannes Barennaster». P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, p. 147.

25. P. ROGGHE, *De Gentse klerken in de XIVde en de XVde eeuw. Trouw en Verraad*, in : *Appeltjes van het Meetjesland*, 11 (1960), pp. 25-27. W. PREVENIER, *Ambtenaren in stad en land in de Nederlanden. Socio-professionele evoluties (14^e-16^e eeuw)*, in : *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, p. 50. We wijzen er wel op dat deze bewering ontkracht wordt door P. TRIO, *The confraternity*, pp. 11-12 die aantoonde dat het in feite gaat over een aantal vliegende beurzen, gesticht door Hendrik van Gent.

26. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire des archives de la ville de Bruges. Section première. Inventaire des chartes. 1^e série : treizième au seizième siècle*, Brugge, 1871-1876, V, pp. 512-513, somt ze in het kort op. Verdere nasporingen bleven zonder resultaat.

Jan van Moerbeke in diezelfde periode 60 pond parisis krijgt om te Bologna zijn studies in de geneeskunde te voltooien. Deze laatste moet beloven dat hij na zijn studie «*commen zal binnen der voorzeide stede van Brugghe, ende zynen dienst aldaer presenteren den goeden lieden die dan tregiment hebben zullen vander voorseider stede, ende der zelver stede dienen voor yemant anders op dat zoes begeert*».

De overige financiële steun die van het stadsbestuur uitgaat kunnen we onder de categorie «premies» rangschikken. Zo ontvangt Jan Almaris van Poperinghe in 1405 een «*aelmoesene te hulpen zine feeste die hi doen zoude te Parys als meestre in theologiën*» en ook voor Jacop Petyt (1407, 100 pond parisis), Jan Wyts (1445, 28 pond parisis), Gillis Annaerts (1457, 12 pond parisis) en de broeders Pieter de Wevere en Francis Stoc (1458, 14 pond, 8 schellingen par.) wordt gestipuleerd dat de gratificatie bedoeld is om hun promotie en het daaraan verbonden feestmaal te bekostigen. Ten slotte kennen we voor de XVde eeuw nog een drietal studenten die een som geld krijgen vanwege het stadsbestuur «omme te treckene ter scole»²⁷.

Voor de tweede helft van de zestiende eeuw voerden wijzelf een onderzoek uit in verband met de frequentie en de waarde van de stadsgratificaties. Op 23 maart 1551 n.s. beslist de magistraat een «*gratuiteyt*» te schenken aan Petrus Falco (Pieter de Valck), scholier van de stad die primus werd van de *artespromotie* te Leuven²⁸. Vervolgens moeten we wachten tot 1570. Op 1 juni van dat jaar vaardigt het stadsbestuur twee schepenen af om te Leuven de promotie van Franciscus Goethals tot *Doctor Utriusque Juris* bij te wonen. De promovendus krijgt vanwege het stadsbestuur een halve kan wijn²⁹. Op 28 september 1571 krijgt broeder Jacob van de Velde, provinciaal van de orde der augustijnen twee kannen wijn gezien hij de maand daarop zal promoveren tot *Sacrae Theologiae Doctor*³⁰. In

27. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire des archives de la ville de Bruges*, V, p. 512 : in 1429, Joris Sterlync, Parijs, 1 pond par. ; in 1429, Jan van den Poele, Parijs, 30 pond par. ; in 1434, Adriaen Cappelaen, ?, 24 pond par.

28. SAB, 118, Resolutieboeken, 1545-1552, f° 198v°.

29. *Ibidem*, 1569-1575, f° 43 en 63 v°.

30. *Ibidem*, f° 223.

juni 1574 ontvangt Jacob van de Pitte vier pond groten ter gelegenheid van zijn licentie in de beide rechten, terwijl Gilles van de Walle «*tot hulpe van de costen vande lincencie in de Godheyt*» enkele maanden later 5 pond groten krijgt³¹. Beide laatstgenoemden zijn afkomstig van de Bogaerdenschool en zijn met een beurs van deze school naar de universiteit getrokken. De rechtstreekse steun van stadswege beperkt zich in de periode 1550-1600 tot deze vijf gevallen waarvan er dan nog twee min of meer te verwaarlozen zijn.

Bijgevolg vragen we ons af of men inderdaad mag stellen dat «La commune, toujours prévoyante, encouraga par ses subsides, les talents naissants des boursiers sans fortune»³², of sterker nog «...de Brugse stadspolitiek, die geen intellect wenste te laten verloren gaan, en die de studie tot en met de carrière ondersteunde van de potentieel begaafden...»³³. We stellen immers vast dat de steun die de stad aan studenten verleende minimaal kan genoemd worden. Slechts in een drietal gevallen kan men spreken van studenten die op stadskosten studeerden. De overige geciteerde gratificaties hebben meer dan waarschijnlijk geen invloed op het aantal universiteitsstudenten. Ten hoogste kunnen ze de reis- en promotiekosten een ietsje drukken...³⁴.

31. *Ibidem*, f° 203 v°, 393 v°, 394, 398.

32. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire des archives de la ville de Bruges*, V, p. 512.

33. A. DEWITTE, Smet (Vulcanius), Peter de, in : *Nationaal Biografisch Woordenboek*, VII, kol. 900. Deze Peter de Smet ontvangt in 1527 een toelage ter gelegenheid van zijn promotie in de artes. De auteur herhaalt zijn stelling o.a. in : Het humanisme te Brugge ten tijde van H. Goltzius, in : *W. LE LOUP (coördinator), Hubertus Goltzius en Brugge 1583-1983*, Brugge, 1983, p. 21.

34. Het hierboven beschreven onderzoek werd uitgevoerd aan de hand van de stadsrekeningen en de resolutieboeken. Wat betreft de gratificaties vanwege het bestuur van het Vrije treffen we in de periode 1550-1600 slechts één vermelding aan : op 4 september 1565 beslissen de burgemeesters en de schepenen aan Meester Adriaen Peussin, licentiaat in de rechten, een «*coupe tasse met vergulde boorden voet ende dexele weerdich ontrent de vichtich guldens*» te schenken ter gelegenheid van zijn doctoraat. RAB, 25, Resoluties, 1555-1579, f° 198. Tenslotte wijzen we op het feit dat de Brugse stadsmagistraat op 1 september 1632 een gratificatie van 25 pond groten schenkt aan Philips Herremans, arme student «*...met conditie van in dese nachte andere manieren de stad niet meer lastich te vallen*» (SAB, Secrete Resoluties, 1632-1641, f° 27) !

b. de Bogaerdschool

Is de rechtstreekse invloed van de magistraat op het studieverloop te verwaarlozen, de indirecte invloed is misschien des te groter. De Brugse Bogaerdschool, school voor behoeftige en verlaten kinderen, staat immers sedert 1517 onder controle van en wordt gesubsidiëerd door het stadsbestuur³⁵. Dat deze armenschool zich niet beperkt tot het elementaire lees-, schrijf- en beroepsondericht, maar de getalenteerde kinderen ook daadwerkelijk wenst te steunen in hun voorbereiding op universitaire studies, blijkt genoegzaam uit het traktaat van Zegere van Male, gouverneur van de school. Deze schrijft o.a. over de regent of de uppermeester: «Want ghy zult verzekert wesen een man van estymen ende eeren te hebbene, docteur wys gheleert ende bequame omme de kinderen aldaer in der Latynscher tale te doceerene ende voort te schickene in gheleertheit omme te Luevene... voort te laten ghane, updat se bydien alzo mueghen tot perfexiën commen»³⁶. De fundaties ten voordele van de leerlingen van de school bewijzen dat men zich niet beperkt tot een degelijke voorbereiding maar dat men door het verlenen van financiële hulp, het universiteitsbezoek zelf in sterke mate stimuleert³⁷. In de periode 1552-1571 vinden niet minder dan acht fundaties plaats ten voordele van scholieren van deze school die naar een universiteit wensen te

35. ZEGHERE VAN MALE, *Den Speghele Memorialael sprekende van 't Gouvernement van den Godshuuse ten Bogaerde anno XVcLV*, uitg. A. SCHOUTEET, *Een beschrijving van de Bogaerdschool te Brugge omstreeks 1555*, Brugge, 1960. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire diplomatique des archives de l'ancienne école Bogaerde à Bruges, comprenant le texte ou l'analyse de tous les documents qui composent cette collection, précédé d'une introduction historique sur les diverses organisations de cette école d'apprentissage depuis le XIII^e jusqu'au XIX^e siècle*, Brugge, 1899-1900, 2 dln., 3 vol.

36. A. SCHOUTEET, *Een beschrijving*, p. 132.

37. Wij analyseren de fundaties in bijlage. Hier beperken we ons tot de algemene bespreking ervan. De archivalia m.b.t. deze beurzen treft men aan op het SAB, 438, Bogaerdschool, 149 «*Registre van de bursalen die de schole ten Bogaerde der stede van Brugghe iaerlicx onderhouden moet, zoo binder zelve schole, als binnen de universiteit, huut crachte vanden fondatien danaf zynde, vernieut a^o 1566*». Verschillende uittreksels uit fundatieakten zijn gepubliceerd door L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire diplomatique*, pp. 1155-1164. De controle op de toepassing van deze stichtingen is mogelijk op basis van SAB, 438, Bogaerdschool, *Rekeninghen van den bouckhoudere*, 53-55.

trekken³⁸. Dit is des te merkwaardiger als we weten dat vóór 1552 geen enkele beursstichting plaatsvond en dat we moeten wachten tot 1614 vooraleer een nieuwe stichting resultaten heeft³⁹. We kunnen dus wel spreken van een «boom» in het derde kwart van de XVIde eeuw.

Moeilijker is het om hier een verklaring voor te vinden. We halen enkele elementen aan die daartoe kunnen bijdragen : vijf van de zes stichters hebben zelf universitaire studies achter de rug ; Jan Flaneel, die geen diploma heeft, is gouverneur geweest van de school. Wat bovendien in het oog springt is het feit dat deze laatste in zijn fundatie expliciet verwijst naar de stichting «Van Themseke», terwijl Maarten van de Weerde zich op zijn beurt inspireert op beide voornoemde fundaties. Een zekere mode- en mentaliteitsinvloed is bijgevolg niet uitgesloten. Doch de voornaamste oorzaak van deze «boom» ligt hoogstwaarschijnlijk bij de contra-reformatie en de doorsijpelende bepalingen van het concilie van Trente. In een volgende paragraaf gaan we daar dieper op in.

In welke mate werpen genoemde fundaties vruchten af ? Gezien de bronnen voor de Bogaerdschool goed bewaard en bovendien complementair zijn, kunnen we deze vraag relatief nauwkeurig beantwoorden. Studenten die door een eventuele vergetelheid niet in het «registre der burssalen» zijn opgenomen, treffen we in elk geval in de rekeningen aan.

Wat de regelmaat betreft stellen we vast dat slechts de beurs «Van Themseke» regelmatig wordt toegekend in de periode 1552-1578. Niet minder dan 17 studenten maken er gebruik van. De overige beurzen worden — in verhouding tot de bepalingen in de fundatieakten — weinig begeven : Jan Flaneel (4 bursalen) ; Maarten van der Weerde (1 bursaal) ; Pieter Adornes (1 bursaal) ; Jan van den

38. De acht beurzen die door J. Strazele gesticht zijn worden hier niet meegerekend gezien niet gestipuleerd wordt dat ook Bogaerdenkinderen ervoor in aanmerking komen. Merk daarnaast op dat A. DEWITTE, *Flandrenses*, p. 224, spreekt van «... een 20-tal titels voor lokale fundaties... voor armenstudenten van de Brugse Bogaerdschool,...». De auteur zelf verwijst echter slechts naar zeven beurzen (naast de genoemde fundatie van J. Strazele).

39. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire diplomatique*, p. 1163 : stichting Frans de la Torre.

Heede-Willem Pamele (geen enkele bursaal). In het totaal tellen we 23 bursalen in de loop van 26 jaar. Ook wat het studieniveau betreft blijkt dat de wensen van de stichters slechts in beperkte mate vervuld worden : elke beurs is ten minste op één van de hogere faculteiten gericht, doch op een totaal van 23 bursalen blijken slechts 4 studenten van die mogelijkheid gebruik gemaakt te hebben (2 theologie ; 2 geneeskunde)⁴⁰. Dergelijke resultaten zijn op zichzelf zeker niet te verwaarlozen, doch gezien de mogelijkheden die geboden worden toch aan de lage kant.

Ook hiervoor is er geen voor de hand liggende verklaring : de opbrengst van de renten kan door de inflatie gedaald zijn zodat de financiële inspanningen voor de school te groot worden⁴¹, de gouverneurs gebruiken de renten misschien voor andere doeleinden en ook de oorlogsomstandigheden, die de toegang tot de universiteit bemoeilijken, zijn hier waarschijnlijk niet vreemd aan. Verschillende factoren kunnen we hier slechts aanstippen. Zij moeten het onderwerp uitmaken van een grondig onderzoek.^{41 bis}

Tot slot menen we ook hier te kunnen stellen dat de invloed van de stad via deze beurzen niet zo groot is. Het gaat namelijk over een aantal individuen die, min of meer los van elkaar enkele beurzen

40. Jacob Putens (Jacques van de Pitte) studeert rechten doch met een andere beurs. Hij wordt hier dan ook niet meegerekend.

41. Om de inflatie en haar nadelige invloed op de studiebeurzen te ondervangen voorzagen verschillende stichters vanaf het begin van de XVIde eeuw de colleges niet zozeer van erfrenten dan wel van eigendommen. Gezien pacht- en huurprijzen kunnen aangepast worden beschikt het college over een inkomen dat gelijklopend is met de noden van de bursalen. Cfr. E. DE MAESSCHALCK, *Scholarship grants*, pp. 489-493. De inflatie is er eveneens de oorzaak van dat in een aantal gevallen verschillende beurzen worden samengevoegd. Dit is bv. het geval met de twee beurzen van Jean Carondelet voor het H. Geestcollege : ARALv, 1670, niet genummerde f° : «*Quae duae bursae propter mutationem temporum contractae sunt in unam*».

41. bis Dat de school niet altijd aan de gestelde voorwaarden kon voldoen blijkt uit het feit dat men in 1580 de beurs, door Pieter Adornes gesticht, formeel stopzet : «De XIII^{en} augusty XV^e tachtentig zoo hebben wij [...], alle Gouverneurs der stede scholen Bogaerde binnen Brugge weder ghegheven an M^{re} Pieterc Adornes priester, eenen transport van acht ponden, XI sch. VIII gr. tsiaers [...], ghemerct dat tot grooten naerdele vande schole zoude wesen te vulcommene de conditie...» (RAB, Aanwinsten, 1980 Van Balberghe). Met dank aan N. Geirnaert, die ons deze akte signaleerde.

gesticht hebben zodat we hier evenmin kunnen spreken van een universiteitsbeleid van stadswege doorheen de armenschool.

c. Sint-Donaas

Naast de stadsgratificaties en de beurzen van de Bogaerdschool onderscheiden we een derde groep stichtingen. Volgende fundaties hebben met elkaar gemeen dat de stichter ervan verbonden is aan het kapittel van Sint-Donaas. We kunnen ze als volgt onderverdelen :

- a. oprichting en versteviging van het Sint-Donatiaancollege te Leuven (Hanneron, Carondelet).
- b. «Brugse» fundaties ten voordele van Brugse studenten (Molendino en Regis, Reyniers, Curtius, Brants, Hoya)⁴².
- c. «Brugse» fundaties ten voordele van niet-Bruggelingen (Van Heetvelde, Heems, De Heere, Carondelet).

Veel koorheren hebben zelf universitaire studies achter de rug, sommigen blijven na hun benoeming tot kanunnik nog actief aan de universiteit, velen ambiëren juist een prebende om te gaan studeren. Bovendien blijkt het dat verschillende onder hen de kapittelschool zien als een opleidingscentrum voor latere geestelijkheid, een seminarie «*avant-la-lettre*»⁴³. Het spreekt dan ook voor zich dat men inspanningen levert om de refectinalen en de choralen verder te laten studeren. Daarnaast dient men voor ogen te houden dat het kapittel van Sint-Donaas — net zoals de Bogaerdschool — een goed georganiseerde instelling is, die borg kan staan voor de uitvoering van de verschillende testamenten. Dat veel fundaties het collatie- of bevestigingsrecht in de handen van het kapittel geven mag dan ook niet verwonderen.

Ook hier stellen we weer een «boom» van de fundaties vast in de tweede helft van de XVIde eeuw. Tussen 1554 en 1570 worden 13

42. De stichtingen van a. en b. worden in bijlage geanalyseerd.

43. A.C. DE SCHREVEL, *Histoire du Séminaire de Bruges*, (= *Histoire du Séminaire*, I) in : *Annales de la Société d'emulation de Bruges*, XXXVII (1887), pp. 97 : «*Nous avons les mains pleines de preuves pour établir à toute évidence, que l'institution des choraux, mais surtout celle des réfectionaux et des choraux licenciés, ont toujours produit des ministres de l'Eglise, et que les chanoines Regis et de Molendino ont réussi à souhait dans le pieux dessein de préparer, par leurs libéralités, un champ fertile où s'épanouiraient plus facilement les germes des vocations ecclésiastiques et religieuses*».

beurzen gesticht waar Bruggelingen toegang toe hebben⁴⁴. Het valt bovendien op dat de stichtingen vanuit Sint-Donaas, meer dan die vanuit de Bogaerdschool gericht zijn op de studie van het kanonieke recht en de theologie. Daarnaast stelt men vast dat, waar andere stichtingen naast Leuven ook andere universiteiten als aanvaardbaar beschouwen, die niet het geval is voor deze fundaties. De idee achter deze stichtingen wordt misschien best verwoord door Jan Brants die zijn beurzen ziet als wapens in de handen van de katholieken tegen de reformatorische gedachte : «...nullumque esse remedium quod huic malo subvenire, et horum audaciam refrenare possit prestantius, sive ad hanc pestem profligandam aptius, quam doctorum virorum copia...»⁴⁵. Men moet er bijgevolg over waken dat de *res publica christiana* kan beschikken over geschoolde mensen om op die manier de ketters het hoofd te bieden. Het is duidelijk dat de bepalingen van het concilie van Trente, die o.a. op een geschoolde geestelijkheid de nadruk leggen, zich hier manifesteren.

In tegenstelling tot de Bogaerdenbeurzen is het hier moeilijker om na te gaan in welke mate de fundaties vruchten hebben afgeworpen. In het archief van de Leuvense universiteit vinden we, althans wat deze stichtingen betreft, pas vanaf de XVIIde eeuw informatie over de bursalen. Het is dan ook moeilijk na te gaan in welke mate Bruggelingen bv. van de beurs Reyniers gebruik maken in de loop van de tweede helft van de XVIde eeuw. Voor enkele fundaties kunnen we gebruik maken van de *Acta capituli* en de *Acta episcoporum*, doch ook deze bronnenreeksen blijven gedeeltelijk in gebreke : voor de periode 1579-1584 ontbreken genoemde bronnen⁴⁶ ; we hebben geen gegevens i.v.m. de fundatie Hanneron voor de periode

44. Daaraan dient men nog de beurzen toe te voegen van de fundatie Regis de Molendino.

45. A.C. DE SCHREVEL, Documents relatifs à l'histoire du Séminaire de Bruges (= Histoire du Séminaire, II), in : *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, XXXIII (1883), pp. 124-125 en 137.

46. Volgens R. DE KEYSER, Chanoines séculiers et universités : le cas de Saint-Donatien de Bruges (1350-1450), in : J. IJSEWIJN en J. PAQUET (ed.), *The Universities*, p. 587 «...une série continue sans aucune lacune, de 1345 à la Révolution française». Merk echter op : Bisschoppelijk archief Brugge (BAB), Acta Capituli, 1574-1579, f° 136 : «Non extant acta turbulente temporis scilicet a fine harum». (Juli 1579 tot juni 1584).

1550-1568 ; pas vanaf 1577, na de dood van kanunnik Brants, krijgt het kapittel het begevingsrecht over deze fundatie. Bijgevolg blijven we in het ongewisse over de periode 1568-1577. Kortom een aantal studenten glippen tussen de (grote) mazen van het net. Tussen 1550 en 1578 treffen we 13 Bruggelingen aan die met hogergenoemde beurzen te Leuven studeren. Daarvan zijn er 7 die zich beperken tot de faculteit der Vrije Kunsten terwijl er 3 kanoniek recht en 3 theologie studeren. Maar ook deze beurzen worden niet regelmatig toegekend : via de fundatie Regis-de Molendino zijn na 1569 geen studenten meer naar Leuven getrokken, en ook de beurs die Brants voor de artesstudies voorbestemd wordt soms niet uitbetaald. Zo beslist het kapittel in 1590 genoemde beurs niet toe te kennen aan Guilelmus Barvoets «*ob temporis calamitatem et ecclesiae tenuitatem*»⁴⁷.

d. overige stichtingen

Tot slot vermelden we twee beursstichtingen die niet in hoger besproken categorieën kunnen thuis gebracht worden. De fundatie «Victor de Slinghere» vertoont wel alle kenmerken van de beurzen die gesticht zijn door de kanunniken van Sint-Donaas. Zij verschilt echter in het feit dat de stichter ervan verbonden is aan het O.L.V.-kapittel en dat ze bovendien slechts toegankelijk is voor studenten van Sluis. Het is moeilijk om de resultaten van deze beursstichting na te gaan gezien de matrikels ontbreken voor de periode na 1569. Wij stellen wel vast dat tussen 1550 en 1568 slechts twee studenten van Sluis te Leuven studeren. Ook in de periode 1616-1651 treffen we slechts twee Sluizenaars aan⁴⁸. Indien de

47. BAB, Acta Capituli, 1584-1590, f° 167v° en 169. Zoals hierboven reeds aangehaald kennen we ook enkele fundaties vanwege Brugse kanunniken ten voordele van niet-Bruggelingen. We noemen de stichtingen van E. Heems, N. de Heere en J. van Heetvelde (ARALv, 4511-4514, 1380, 1683 en 2232). Deze fundaties zijn in principe van geen belang voor Bruggelingen en hun immatriculatiegedrag. Bijgevolg worden ze niet geanalyseerd in bijlage. Toch illustreren ze de mentaliteit van de Brugse kanunniken ten overstaan van de universiteit en universitaire studie.

48. Vóór de stichting : H. Contermans en J. Pantinus (A. SCHILLINGS, *Matricule de l'université de Louvain*, IV, 526, 133 ; Ibidem, 473, 112). Na de stichting : J. Coenen en J. van der Poel (A. SCHILLINGS, *Matricule de l'université de Louvain*, V, 187, 166 ; Ibidem, 10, 20).

stichting «de Slinghere» inderdaad regelmatig zou begeven zijn, dan mogen we toch van de veronderstelling uitgaan dat in de loop van deze 35 jaar meer mensen van de beurs zouden genieten hebben. We kunnen dus wel besluiten dat ook deze beurs om overigens onbekende redenen weinig gevolg gehad heeft.

Een tweede «buitenbeentje» is de stichting van Adrienne de Berquin. Zoals uit de bijlagen blijkt heeft deze stichting geen gevolgen wat onze periode betreft. Deze fundatie illustreert op treffende wijze hoe voorzichtig we moeten zijn bij het interpreteren van de waarde die men mag hechten aan bepaalde stichtingen. Gedurende meer dan een eeuw kan immers niemand gebruik maken van deze aantrekkelijke dotatie...⁴⁹.

CONCLUSIES

Besluitend kunnen we stellen dat in het derde kwart van de XVIde eeuw plotseling een aantal fundaties plaatsvinden ten voordele van studenten uit Brugge. In de periode 1544-1575 tellen we niet minder dan 29 beursstichtingen. Deze proliferatie is des te meer opvallend als we weten dat zowel voor als na deze periode slechts sporadisch beurzen gesticht zijn voor studenten uit deze stad⁵⁰. Aan de basis van dit fenomeen ligt hoogstwaarschijnlijk de invloed van de contrareformatie. Dit hangt blijkbaar samen met een zekere mode en misschien zelfs een vorm van wedijver bv. in de milieus van de hogere geestelijkheid. Op een totaal van 16 fundaties tellen we trouwens 9 geestelijken^{50bis}. Vooral het Sint-Donaaskapittel speelt hierbij een niet onbelangrijke rol. De stad daarentegen blijkt niet bereid te zijn zware financiële inspanningen te doen voor zijn studenten. Een verklaring hiervoor is te zoeken in het feit dat de stad in de XVIde eeuw geen tekort meer heeft aan academici, dit in tegenstelling tot de XIIIde en de XIVde eeuw.

49. A. DEWITTE, *Flandrenses*, p. 223 stelt ten onrechte dat de beurs reeds in de XVIde eeuw kan gebruikt worden.

50. Eén belangrijke uitzondering : de stichting van het college De la Torre te Dowaaï.

50. bis Merk tevens op dat rond 1540 het Dewitte-instituut voor theologie en klassieke talen te Brugge gesticht wordt.

Als we nu de studiekosten toetsen aan de nominale waarden van de beurzen komen we tot verrassende resultaten. In 1556 zijn de bedragen die de studenten voor kost en inwoon dienen te betalen vastgesteld op 10 pond 10 s. (eerste tafel), 8 pond (tweede tafel), 6 pond 8 s. (derde tafel)⁵¹. Uit onze berekeningen bleek bovendien dat deze kosten ten hoogste de helft bedragen van de totale uitgaven per jaar. Daarnaast stelden we vast dat een student in een hogere faculteit ongeveer het driedubbele betaalt van een student in de *artes*. De beurzen daarentegen bedragen zelden meer dan 10 pond groten per jaar⁵². Het gemiddelde bedrag schommelt tussen de 7 en de 8 pond groten. Het moet bijgevolg duidelijk zijn dat de beurzen slechts de hoogstnoodzakelijke kosten kunnen dekken. Het bedrag van een beurs stemt overeen met de kostprijs voor de derde of minste tafel, althans wat de *artes* betreft. Voor de studenten uit hogere faculteiten ligt de gemiddelde beurs iets hoger (ongeveer op het niveau van de tweede of eerste tafel). We moeten dan ook besluiten dat de student over een bijkomend inkomen moet beschikken wil hij zijn studiekosten volledig dekken en we kunnen instemmen met E. de Maesschalck als hij stelt dat een arme student niet zozeer een *pauper* is in de huidige zin van het woord, dan wel iemand met een bescheiden inkomen van zijn ouders of uit eigen bezit, evenwel onvoldoende om de voornaamste onkosten aan de universiteit te bestrijden⁵³.

De resultaten van de fundaties : alhoewel we rekening moeten houden met een gebrekkig bronnenmateriaal slaagden we er toch min of meer in te controleren in welke mate de stichtingen vruchten hebben afgeworpen. Hierbij springt in het oog dat een aantal fundaties, ondanks de nodige voorzorgen van de stichter, weinig succes kennen. Het feit dat de bedragen nauwelijks voorzien in de noden van de student zal hier niet vreemd aan zijn. We stellen dan ook vast dat de stichting «Van Themseke», die in vergelijking met de

51. Uitgedrukt in pond groten Vlaams. Voor deze bedragen cfr. supra p. 29.

52. Met uitzondering van de fundatie Van Themseke.

53. E. DE MAESSCHALCK, *De criteria van de armoede*, p. 345. Deze auteur haalt o.a. het voorbeeld aan van Arnoldus Trot die in 1500 zeven beurzen sticht en wat de studenten betreft stelt : «*Non divites, non mendicantes, sed tales quorum parentes non sufficiunt filios enutrire per omnia in scolis*».

andere fundaties een relatief groot bedrag ter beschikking stelt, de beste resultaten boekt. Maar zelfs wat deze beurs betreft valt het op dat de bedoelingen van de stichter (kinderen van de Bogaerdschool aan hogere faculteiten te laten studeren) slechts gedeeltelijk gerealiseerd wordt. Toch valt de impact van deze fundaties op het immatriculatieverloop van de Bruggelingen niet te miskennen. Dankzij de beurzen gaan minstens 36 mensen vanuit Brugge naar de Leuvense universiteit in de periode 1550-1578.

We eindigen deze bijdrage met een korte beschouwing i.v.m. de notie *pauper-dives*. De aandachtige lezer die ook op de bijlagen een kritische blik werpt, zal even de wenkbrauwen fronsen als hij vaststelt dat mensen die van eenzelfde beurs genieten nu eens als *pauper*, dan weer als *dives* immatriculeren. Het is daarenboven zo dat de matrikels niet vermelden welk criterium gehanteerd wordt om «arm» van «rijk» te onderscheiden. E. de Maesschalck stelt wel vast dat de procentuele verhouding tussen beide groepen te Leuven nooit grote schommelingen ondergaat en terecht veronderstelt hij dan ook dat men bij de inschrijving van de suppoosten een vast criterium voor ogen heeft. Naar zijn oordeel is de notie van een geregeld inkomen beslissend in het onderscheid tussen «arm» en «rijk». Bovendien stelt hij dat een beurs gezien wordt als een geregeld inkomen en dat bursalen bijgevolg immatriculeren als *divites*⁵³ bis.

Enerzijds kunnen we deze hypothese wel bevestigen. Het is namelijk zo dat Andreas Hoyus⁵⁴, bursaal van het Sint-Donaaskapittel te Leuven, als *dives* immatriculeert. Wanneer het de kanunniken ter ore komt dat hij in *specie divitis* de *actus determinantiae* aflegt, laten

53. bis *Ibidem*, pp. 338-345 en 351-352.

54. ° op 28 november 1551 als zoon van Adriaen. Op 18 augustus 1561 wordt hij aanvaard als refectieaal van Sint-Donaas. 13 augustus 1567 vraagt hij toelating om in Leuven verder te studeren. Het kapittel reageert positief en dank zij de fundatie Regis - De Molendino kan hij gedurende drie jaar in de Lelie studeren. 25 februari 1568 immatriculeert hij te Leuven en in 1570 haalt hij de 15^e plaats in de *artes*-promotie. Na zijn studies geeft hij gedurende enkele jaren les te Brugge. Van 1573 tot 1593 is hij achtereenvolgens regent in het *collegium Marianum* te Atrecht en in het college van Bethune. In 1593 wordt hij benoemd aan de universiteit van Dowai waar hij Latijnse en Griekse literatuur, welsprekendheid en geschiedenis doceert. Hij sterft er in 1631. Cfr. A.C. DE SCHREVEL, *Histoire du Séminaire*, I, 80-95 ; P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, pp. 93-94.

zij de regent van de Lelie weten dat het hun uitdrukkelijke wens is Hoyus te zien promoveren *in specie pauperis*⁵⁵. Hier zou men kunnen stellen dat de visie op de bursaal te Brugge verschilt van deze te Leuven. In de thuisstad ziet men hem als *pauper* gezien hij zonder beurs niet kan studeren ; aan de universiteit kan hij bewijzen over een geregeld inkomen te beschikken en wordt hij bijgevolg als *dives* beschouwd. Deze twee zienswijzen komen in het aangehaalde voorbeeld in conflict. Anderzijds lijkt ons de theorie van De Maesschalck voorbarig. Wat onze periode betreft tellen we ten minste 14 Bruggelingen die wel van een beurs genieten en toch als *pauper* immatriculeren ! We vragen ons dan ook af of de voorgestelde hypothese integraal kan behouden blijven. Misschien moet men meer rekening houden met het bezit van de bursaal naast zijn beurs. Bovendien dient men voor ogen te houden dat men bij de immatriculatie moet voortgaan op de bewering van de student zelf. Zo zijn er mensen die aan de ene universiteit als *nobilis* immatriculeren en aan een ander *studium* dan weer niet⁵⁶. Een nieuw onderzoek inzake deze materie dringt zich op. Bovendien is duidelijk dat het niet geoorloofd is op basis van de summere aanduidingen in de matrikels een sociale stratificatie te maken van de universiteitssuppoosten⁵⁷.

55. A.C. DE SCHREVEL, *Histoire du Séminaire*, I, p. 81.

56. Zo immatriculeert Anselmus de Boodt te Leuven als *dives*, te Orléans als *nobilis dominus*. Cfr. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, p. 27.

57. Zoals L. VAN BUYTEN, De Leuvense universiteitsmatrikels (16de-18de eeuw). Kritische beschouwingen, in : *Arca Lovaniensis*, 3 (1974), pp. 25-27, gedaan heeft. In een latere bijdrage gaan we dieper in op de sociale stratificatie van de Brugse studenten.

Fundaties vóór 1578, toegankelijk voor studenten van Brugge en het Vrije

Stichter	datum	Artes	Artes + theologie	Artes + rechten	Artes + geneesk.	Artes + vrije keuze	Theologie	Rechten	Kanoniëk Recht	Romeins Recht	Geneesk.	Vrije Keuze
A. Hammeron	1484								6			
J. de Hoya	1513						1					
J. Carondelet	1544								3			
J. Carondelet	1547							3				
J. Molendino	1550											?
J. Regis												
J. van Themseke	1552		1	1	1							
J. Flanceel	1557					1						
J. Reyniers	1560					4						
M. van der Weerde	1565					1						
P. Curtius	1567	1					2					
A. de Berquin	1568	3					1	1				
P. Adornes	1568					1						
J. Brants	1568	1										
J. Brants	1570									1		

BIJLAGE : ANALYSE VAN DE BRUGSE BEURZEN VÓÓR 1578

Wij analyseerden de beurzen volgens een vast schema in de hoop de informatie min of meer eenvormig te maken en zodoende gemakkelijker tot vergelijkingen te komen.

1. naam van de stichter
2. datum van de stichting
3. universiteit
4. aantal beurzen, studierichting
5. bepalingen m.b.t. de tijdsduur
6. bedrag van de beurs
7. bepalingen m.b.t. de kandidaat-bursalen
8. begevingsrecht
9. opmerkingen
10. de namen van de Bruggelingen die van de beurs genoten hebben in de periode 1550-1578 ; het jaartal waarin zij de beurs voor het eerst bekwamen ; eventueel de vermelding *dives* of *pauper* zo deze in de matrikels voorkomt
11. bronvermelding

Sommige archivalia van fundaties zijn slechts gedeeltelijk bewaard zodat bepaalde gegevens in de analyse ontbreken.

I. Bogaerderschool

- A. 1. Meester Jacop van Theimseke (Themseke, Theimseque).
2. Net voor 28 september 1552.
3. Leuven.
4. 1 theologie, 1 rechten, 1 geneeskunde ; alle drie voorafgegaan door studies in de *artes*.
5.
6. Erfrente, 200 gulden per jaar.
7. Leerlingen van de Bogaerderschool.
8. Gouverneurs van de school.
9. Op 28 september 1552 krijgen de gouverneurs de toelating van de paus de renten om te zetten in een rente van 300 gulden per jaar⁵⁸. Pas vanaf dat ogenblik wordt de beurs effectief toegekend.

58. Het stuk is gedateerd in het derde jaar van het pontificaat van Julius III. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire diplomatique*, p. 383 dateert ten onrechte 1506. Hij verwart het pontificaat van Julius II (1503-1513) met dat van Julius III (1550-1555). Deze fout wordt overgenomen bij A. DEWITTE, *Flandrenses*, p. 224 : «Aan deze bijna 70 bursalen dienen nog een 20-tal andere titels toegevoegd van lokale fundaties, bedoeld tussen 1506 en 1571...».

10. A. Caboter 1552, *dives*⁵⁹; R. Scout 1555, *dives*⁶⁰; G. van Lyekercke 1555, *pauper*⁶¹; P. Simons 1556, *dives*⁶²; J. Bisscop 1560, *pauper*⁶³; C. Manghelscot 1560, *pauper*⁶⁴; G. Wallius 1563, *pauper*⁶⁵; R. Canis

59. Leerling van de Bogaerdenschool sedert 8 april 1543. De gouverneurs sturen hem op 11 november 1549 naar de broeders te Gent. Dankzij de beurs «Van Themscke» kan hij universitaire studies beginnen. Hij immatriculeert aan deze universiteit (*artes*) in februari 1552. Om de studiekosten te drukken doceert hij tijdens zijn hogere studies in de pedagogie «de Lelie». Nadat hij gedurende een tweetal jaar geneeskunde gestudeerd heeft te Leuven vertrekt hij naar Padua. Deze reis wordt gefinancierd door de Bogaerdenschool. Na zijn terugkomst uit Italië (datum niet bekend) huwt hij en vestigt hij zich als geneesheer te Kortrijk. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, pp. 38-39.

60. Zie noot 11.

61. Zie noot 12.

62. Op 10 juni 1550 wordt Peter ontvangen als kind van de Bogaerdenschool. In 1556 naar Leuven gestuurd. Na zijn studies in de *artes* vat hij de theologie aan. Op 18 september 1563 wordt onze student door Petrus Curtius tot priester gewijd. Ter gelegenheid van zijn eerste mis ontvangt hij van de school een gratificatie van 4 pond groten. Nadat hij in 1568 een benoeming tot kanunnik van Sint-Donaas geweigerd had wordt hij benoemd tot gegradueerd kanunnik en penitencier van Sint-Baafs te Gent. Op 2 juni 1570 wordt hij aartspriester van het bisdom Gent. Tenslotte wordt hij op 17 september 1584 door Filips II benoemd tot bisschop van Ieper, een functie die hij meer dan 20 jaar zal uitoefenen. Hij sterft op 5 oktober 1605. In zijn testament sticht hij een beurs van 12 pond groten voor leerlingen van de Bogaerdenschool die te Leuven *artes* en theologie wens te studeren. A.C. DE SCHREVEL, *Deux élèves remarquables de l'école Bogaerde*, in : *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, LXXXV (1932), p. 1-40. Bijna letterlijk overgenomen in : IDEM, Simons (Pierre), in *Biographie Nationale*, XXII, kol. 597-619. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, pp. 155-157.

63. Op 28 november 1558 wordt hij door de gouverneurs naar de broeders te Gent gezonden. In december 1559 trekt hij naar Leuven (*artes*) en na zijn promotie (1562) werkt hij gedurende enkele jaren als ondermeester in de school. Op 2 april 1564 krijgt hij de toelating van de gouverneurs «te trecken naer Vranckerycke ofte elders daert hem goetdincken zal». Wij verliezen zijn spoor tot 9 oktober 1584, wanneer hij van de bisschop de toelating krijgt een privéschool te houden. In 1595 is hij ontvanger van het Sint-Janshospitaal. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, pp. 24-25.

64. Wordt samen met de voorgaande naar Gent en Leuven gezonden. Werkt van 1562 tot 1566 als ondermeester in de Bogaerdenschool. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, p. 115.

65. Zie noot 13.

1563, *pauper*⁶⁶ ; J. Plaizir 1563, *pauper*⁶⁷ ; B. Sta 1566, *pauper*⁶⁸ ; J. van Dale 1566, *pauper*⁶⁹ ; A. de Vos 1569, *pauper*⁷⁰ ; A. Chastelet 1569, *pauper*⁷¹ ; J. Duust 1569, *pauper*⁷² ; J. Diericxzuene 1571, ?⁷³ ;

66. In 1562 gaat hij *artes* studeren aan de Leuvense universiteit. Na zijn promotie (1565) werkt hij in de Bogaerdenschool als ondermeester. Drie jaar later vertrekt hij opnieuw naar Leuven om er geneeskunde te studeren. Vanaf 1570 zwijgen de rekeningen over hem. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, pp. 142-143.

67. Wordt in september 1562 naar Leuven gestuurd. Is terug in Brugge op 17 februari 1565 en dient als ondermeester «*tot dat hem beter conditie toecommen zal*». Op zijn verzoek en op aandringen van zijn broer, lijnwaardier te Brussel, gaat hij op 29 juli 1565 bij deze laatste wonen. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, p. 133.

68. Sedert 12 april 1556 leerling van de Bogaerdenschool. In 1565 naar Leuven gezonden. Promoveert er in de *artes* in 1568. Het jaar daarop draagt hij zijn eerste mis op in de school en ontvangt bij die gelegenheid een gratificatie van 2 pond groten. Volgens L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire diplomatique*, p. 1161 studeert hij theologie. Dit lijkt ons echter onwaarschijnlijk gezien hij onmiddellijk na zijn promotie in de *artes* te Brugge als ondermeester dient. Noch het register der bursalen, noch de rekeningen vermelden zijn vermeende studies in de theologie. Op 15 november 1571 wordt hij benoemd tot kapelaan van het O.L.V.-altaar in de Sint-Salvatorskerk. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, p. 160.

69. Immatriculeert te Leuven in februari 1566. Na zijn promotie in de *artes* (1568) dient hij enige tijd als ondermeester in de Bogaerdenschool, draagt zijn eerste H. Mis op in 1570 en vertrekt naar Nieuwpoort om er leraar te worden in de armenschool. Op 21 augustus 1574 wordt hij pastoor van Zuienkerke. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, p. 169.

70. Immatriculeert te Leuven in de *artes* in 1569. Komt terug in maart 1571 als *magister artium* en dient tot 1577 als ondermeester in de school. Op 20 april van datzelfde jaar wordt hij pastoor van Oudenburg, een functie die hij tot 1590 zal bekleden.

71. Samen met Duust en De Vos wordt hij naar Leuven gestuurd. Op 4 maart 1571 komt hij terug als *magister artium* «*ende is dese schole dienende als ondermeester in leeren ende onderwis...*». Op 19 maart 1573 stelt hij zich samen met Duust kandidaat voor de plaats van schoolrector in Sint-Salvators. Hij wordt pas benoemd nadat hij een vol jaar dienst gedaan heeft, zijn muzikale kennis op peil gebracht heeft en tot priester gewijd is. In januari 1575 wordt hij door Duust opgevolgd en in 1577, onder het rectoraat van deze laatste treedt hij in dienst als *huidmagister*. Intussen is hij in 1575 benoemd tot kapelaan van Sint-Victor te Stuivenberg. In 1585 wordt hij pastoor van het Brugse begijnhof, in 1591 wordt hij rector van de Bogaerdenschool, een ambt dat hij een tweetal jaar zal uitoefenen. Op 13 februari 1605 wordt hij pastoor van de eerste portie van Sint-Salvators. Anderhalf jaar later sterft hij. A. DEWITTE, De kapittelschool van de collegiale Sint-Salvator te Brugge, 1516-1594, in : *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, CIV (1967), pp. 44-45. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, pp. 54-55.

L. Mathys 1571, ?⁷⁴ ; J. Goossins 1571, ?⁷⁵.

11. SAB, 438, Bogaerdenschool, 149, f° 116 e.v. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire diplomatique*, pp. 383-384. A. SCHOUTEET, *Een beschrijving van de bogaerdenschool*, pp. 152-154.

B. 1. Jan Flaneel.

2. 20 januari 1557.

3. Leuven of een andere universiteit.

4. 1, *artes*. Vervolgens naar keuze van de student één der hogere faculteiten.

5. *Artes* : tot promotie ; theologie : tot baccalaureaat ; rechten en geneeskunde : tot licentie.

6. Ter financiering schenkt hij een boerderij, gelegen in Middelkerke en verhuurd voor 10 pond groten per jaar.

7. Leerlingen van de Bogaerdenschool.

8. De regent van de school kiest de leerling ; de gouverneurs van de Elisabethschool voeren de controle uit op het naleven van de bepalingen.

72. Na zijn studies te Leuven (*artes*) dient hij als ondermeester in de Bogaerdenschool. Op 22 januari 1573 wordt hij kapelaan van het St.-Columna-altaar te Damme. In 1574 wordt hij aangesteld als koster van Sint-Salvators en volgt het jaar daarop A. Chastelet op als regent van de kapittelschool. Intussen is hij tot priester gewijd. In maart 1579 doet hij afstand van zijn functie en wordt met een *prebenda diaconalis* lid van het kapittel. A. DEWITTE, *De kapittelschool*, pp. 44-45. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, pp. 68-69.

73. Samen met Lieven Matthys en Jacob Goossens naar Leuven gezonden in oktober 1571. Komt in januari 1574 terug als *magister artium*. «...es gaen woenen met de prelaet te Berghen Sint Wynox, van daer ghetrocken naer Rome ende duer goeden dienst heeft hij vercreghen een canonyisie inde kercke van O.L.V. te Brugge ende als canonick overleden september 1622». Hij wordt inderdaad benoemd tot kanunnik in 1585 nadat hij één jaar als ondermeester in de Bogaerdenschool gediend heeft. Op 1 maart 1587 draagt hij zijn eerste mis op. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, p. 67.

74. Promoveert te Leuven in de *artes* in 1574. Had zijn studies enkele maanden moeten onderbreken omwille van de benarde situatie te Leuven. Na zijn terugkeer in de school dient hij als ondermeester tot begin 1577. Nadat hij tot priester gewijd is wordt hij op 2 april 1577 benoemd tot onderpastoor van Sint-Jacobs. Van 1577 tot 1588 eveneens *rector scholarum* in diezelfde parochie. A. DEWITTE, Zangmeesters, organisten en schoolmeesters aan de Sint-Jacobsparochie te Brugge, ca. 1471-ca. 1570, in : *Biekorf*, 72, (1971), p. 348. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, pp. 116-117.

75. Promoveert in de *artes* in 1573. Na zijn studies dient hij als ondermeester in de school. Geen verdere informatie bekend. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, p. 84.

9. Als de student zich niet behoorlijk gedraagt kunnen de gouverneurs hem de beurs ontzeggen.
 10. B. van Heltre 1559, *pauper*⁷⁶; J. Pitte 1565, *pauper*⁷⁷; S. Faber 1571, ?⁷⁸; M. Clauwaert 1575, ?⁷⁹.
 11. SAB, 438, Bogaerdenschool, 149, f° 132 e.v. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire diplomatique*, pp. 148 en 520.
- C.
1. Meester Martin vander Weerde.
 2. 15 januari 1565⁸⁰.
 3. Leuven of een andere universiteit.
 4. Zes kinderen worden door de stichting onderhouden in de Bogaerdenschool. Twee van hen zullen naar de universiteit gezonden worden. *Artes* en vervolgens een hogere faculteit naar keuze.
 5. Dezelfde voorwaarden als de voorgaande stichting.
 6. Erfrente, 50 pond groten per jaar.
 7. Twee van de vernoemde zes; één van hen moet van Aalst afkomstig zijn⁸¹.
 8. De meesters van de «*helich-geest-tafel*» van Aalst.
 9. De fundatie gebeurt expliciet in navolging van beide voornoemde stichtingen.
 10. Franciscus Lupus 1567, *pauper*⁸².
 11. SAB, 438, Bogaerdenschool, 149, f° 140 e.v.. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire diplomatique*, pp. 560-562.

76. Wordt op 4 december 1557 naar de broeders te Gent gezonden. In 1559 trekt hij naar de universiteit. De Bogaerdenschool zorgt voor «...een bedde, oorpelue, saerge, koffer, slapedeckens, nachthemde, naelden, gaeren, pampier en pennen». Hij is terug in de school in april 1561. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, pp. 90-91.

77. Na zijn promotie in de *artes* (maart 1568) dient hij in de Bogaerdenschool als ondermeester. Op 30 juni 1572 krijgt hij een beurs in het Sint-Donatiaancollege voor studies in de rechten. Als hij in 1574 promoveert tot licentiaat in het kanonieke recht schenkt de school hem 4 pond 10 schellingen groten. Op 8 juni 1574 schenkt het Brugse stadsbestuur hem 6 pond groten ter gelegenheid van zijn licentie in de beide rechten en zijn priesterwijding, «*te wetene vier p. ter aenziene vande licencie ende 2 ter priesterdomme*». P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, pp. 135-136.

78. Promoveert tot licentiaat in de *artes* op 18 februari 1574. Geen nadere gegevens bekend. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, p. 72.

79. Promoveert in 1577 in de *artes*. Geen nadere informatie... P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, p. 56.

80. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire diplomatique*, p. 560, dateert 15 januari 1569. De akte stipuleert echter duidelijk «*den vichtiensten dach van laumaent, int jaer XVc vierenzestich*».

81. De stichter zelf was afkomstig van Aalst.

82. Kort na zijn immatriculatie te Leuven sterft hij.

- D. 1. Meester Pieter Adornes⁸³.
2. 5 oktober 1568.
3. Leuven of een andere universiteit.
4. Twee kinderen worden door de stichting onderhouden in de Bogaerdenschool. De beste ervan mag naar de universiteit. *Artes* en vervolgens naar keuze een hogere faculteit.
5. *Artes* : tot promotie ; hogere faculteit : 5 jaar.
6. Erfrente : 8 pond, 11 s., 8 groten per jaar.
7. Kinderen van de Bogaerdenschool.
8. Gouverneurs van de school.
9. Na de studies krijgt de student nog gedurende één jaar de opbrengst van de rente.
10. J. Tavernier 1574/5, 7⁸⁴.
11. SAB, 438, Bogaerdenschool, 149, f° 159 v° e.v.. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire diplomatique*, pp. 573-575. Zie noot 41 bis.
- E. 1. Meester Jan van den Heede-Meester Willem Pamele⁸⁵.
2. 8 maart 1571.
3. Leuven.
4. 1, *artes* gevolgd door theologie.
5. *Artes* : tot promotie. Vervolgens moet de bursaal twee jaar als ondermeester dienen, «*om binnen middelen tijde wat gescickt politijcque ende gemaniert ende onderkendt mach werden of hij ijdone nut ende bequame wesen sal totten de studie van theologie*». Na deze periode : twee jaar theologie.
6. Erfrente : 8 pond groten per jaar.
7. Een leerling van de school, poorter van Brugge.
8. Gouverneurs van de school.
9.

83. Cfr. P. VANDERMEERSCH, *Een boedelrekening*, pp. 177-179.

84. Op 30 januari 1569 wordt hij ontvangen als kind van de Bogaerdenschool. Promoveert in 1577 in de *artes*. Komt terug naar de Bogaerdenschool maar sterft reeds op 23 augustus 1579.

85. Zoon van Adolf van Joigny van Pamele, heer van Caestre en Gotthem. Willem studeert te Leuven in 1543 en te Dole. Wordt pensionaris te Brugge, raadsheer in de Grote Raad van Mechelen, voorzitter van de Raad van Vlaanderen en in 1581 hoofdvoorzitter van de Geheime Raad. Broer van Jacob, S.T.L. en benoemd bisschop van Sint-Omaars. Voor deze fundatie is Willem waarschijnlijk lastgever van Jan van den Heede. M. BAELDE, *De Collaterale Raden onder Karel V en Filips II (1531-1578)*. *Bijdrage tot de geschiedenis van de centrale instellingen in de zestiende eeuw*, Brussel, 1965 (VKVA, Klasse der Letteren, 60), pp. 293-294.

10. In het «*Registre van de burssalen*» zijn de folia, voorbehouden om er de bursalen van deze stichting te noteren, niet beschreven. Ook de rekeningen vermelden vóór 1579 geen enkele bursaal in deze fundatie.
11. SAB, 438, Bogaerdenschool, 149, f° 186 e.v.. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire diplomatique*, pp. 583-584.

II. Het kapittel van Sint-Donaas

- A. 1. Meester Antoon Hanneron⁸⁶.
2. 25 augustus 1484.
3. Leuven.
4. 6, kerkelijk recht.
5. 5 studenten : 7 jaar, of zij al dan niet de licentie behalen. De *magister* : 10 jaar.
6. Erfrente, 100 gulden per jaar.
- 7.
8. De dekaan en de faculteitsraad van de *artes* hebben het presentatieright, de proost van Sint-Donaas heeft het begevensrecht.
9. Het gaat hier om de stichting van een totaal nieuw college voor studenten in het kerkelijk recht (Sint-Donatiaancollege). Alle beuzen zijn direkt geënt op het college zelf.
10. Ludovicus Carrio vóór 1568, *dives*⁸⁷ ; Judocus Silvius 1571, ?⁸⁸ ; Jacob

86. Doctor in het kerkelijk recht van de Sorbonne. Was o.a. raadgever van Karel de Stoute en Maximiliaan van Oostenrijk. Doceert in 1430-1437 aan de *artefaculteit* te Leuven. Hij bekomt in 1446 de zevende prebende van Sint-Donaas en wordt in 1467 proost van dit kapittel. Sterft in december 1490. J. VINDEVOGHEL, *Hanneron Antoon*, in : NBW, III, kol. 374-377. A.C. DE SCHREVEL, *Histoire du Séminaire*, II, p. 21. J. DE THEUX, *Le chapitre de Saint-Lambert à Liège*, Brussel, 1871-1872, dl. III, pp. 274-275.

87. Immatriculeert in 1560 in de *artefaculteit* te Leuven. Vanaf 1563 zou hij er de studies in de rechten aangevat hebben. Tot 1568 geniet hij er een beurs. In elk geval voert hij in 1570 de titel *Licentiatius Utriusque Juris*. Zijn vorming te Leuven wordt echter in grote mate bepaald door de lessen die hij volgt aan het *Collegium Trilingue*. Hij maakt er deel uit van een groep die rond Cornelius Auwater gevormd is met o.a. Willem Canter, Franciscus Modius, Victor Giselinus, Janus Lernutius, Martin-Antonio Delrio en Andreas Schottus, stuk voor stuk mensen die later zullen uitblinken door hun gewaardeerde tekstkritische uitgaven. Nadat hij enkele jaren *preceptor* geweest is van Martin-Antonio Delrio zwerft hij doorheen gans Europa : hij verblijft respectievelijk te Dowai, Keulen, Parijs, Bourges, Orléans en Leuven. Aan deze laatste universiteit behaalt hij een doctoraat in de rechten in 1586. In november van dat jaar wordt hij benoemd tot professor van de Instituten. Aan diezelfde universiteit wordt hij respectievelijk benoemd tot president van het Sint-Yvo-college (1587-1593), koninklijk professor van de Decreten (1588), rector (augustus 1591 -

van de Pitte 1572, ?⁸⁹. Daarnaast kennen we nog een tiental niet-Bruggelingen die tussen 1565 en 1576 van de beurs gebruik gemaakt hebben.

11. ARALv, 2001-2020. A.C. DE SCHREVEL, *Histoire du Séminaire*, II, pp. 21-33. V. ANDREAS, *Fasti academici studii generalis Lovaniensis*, Leuven, 1560², p. 298 e.v.. E. DE MAESSCHALCK, Een sociaal drama in het Sint-Donaaskollege (1513), in : *Mededelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring voor Leuven en omgeving*, 14 (1974), pp. 65-79.
- B.
1. Jean Carondelet⁹⁰.
 2. 25 juni 1544.
 3. Leuven.
 4. 3, kerkelijk recht (Sint-Donatiaancollege).
 5. Idem als Hanneron.
 6. 25 carolus guldens per jaar per beurs.
 7. Familieleden of arme doch bekwame studenten.
 8. Faculteit van de *artes*.
 9. Bovendien verstevigt hij de 6 oorspronkelijke beurzen in het Sint-Donatiaancollege. Deze worden eveneens op 25 carolus gulden gebracht. In 1547 worden de 9 beurzen opgetrokken tot 36 carolus gulden en sticht hij opnieuw 3 beurzen in ditselfde college. De bursalen in deze laatste beurzen kunnen eveneens Romeins recht studeren.
 - 10.
 11. ARALv, 2019. A.C. DE SCHREVEL, *Histoire du Séminaire*, II, pp. 66-80.

februari 1592) en decaan van de rechtsfaculteit (tweede helft 1592). Hij sterft 23 juni 1595. E. VAN DEN ABEELE, *Bijdrage tot de studie van de zestiende eeuwse humanist en philoloog Ludovicus Carrio, Brugensis. Leven-Brieven-Werken*, Gent, 1954 (onuitgegeven licentiaatsverhandeling). J. ROULEZ, Carrion (Louis), in : *Biographie Nationale*, III, kol. 252-257. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, pp. 43-46.

88. Promoveert tot *magister artium* op 27 mei 1570. In oktober 1571 krijgt hij een beurs in het Sint-Donatiaancollege. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, p. 155.

89. Zie noot 77.

90. Geboren te Dole. Kumuleert verschillende kerkelijke beneficiën. Hij was o.a. bisschop van Palermo, proost van Sint-Donaas te Brugge en Sint-Walburga te Veurne. Oefende verschillende functies uit in de Grote Raad van Mechelen, de Geheime raad en de Raad van State. Zie M. BAELDE, *De Collaterale Raden*, pp. 245-246.

- C. 1. Jean de Hoya⁹¹.
 2. 1513.
 3. Leuven.
 4. 1, theologie.
 - 5.
 6. Tot het baccalaureaat ; indien de student het wenst tot en met de licentie.
 7. Een *magister artium*, geboren te Gent of te Brugge. In de promotie van de *artes* moet hij bij de eerste 20 gerangschikt zijn.
 8. De decaan en de regenten van de faculteit der theologie.
 9. Wanneer niemand gevonden wordt van Brugge of van Gent mogen de begevers iemand anders zoeken die aan de gestelde eisen voldoet van de Vlaamse of een andere natie.
 - 10.
 11. ARALv, 1659. Rijksarchief Brugge (RAB), Nieuw Kerkarchief, 624. A.C. DE SCHREVEL, *Histoire du Séminaire*, II, pp. 35-38.
- D. 1. Meester Jacob de Molendino — Meester Jacob Regis⁹².
 2. 22 september 1550.
 - 3.
 4. Dankzij deze stichting kunnen 13 refectionalen aanvaard worden in de kapittelschool. Als de inkomsten het toelaten kan men er enkele naar de universiteit zenden. Zowel aantal als studierichting ; niet bepaald⁹³.
 - 5.
 6. Twee maal 24 pond groten per jaar voor de gehele fundatie. In praktijk krijgen de studenten 6 pond groten per jaar⁹⁴.

91. Geboren te Gent. *Doctor Sacrae Theologiae* ; wordt *Pastor laicorum* en kanunnik van Sint-Donaas. Doceert theologie aan de Leuvense universiteit van 1496 tot 1518 (†). Zie A.C. DE SCHREVEL, *Histoire du Séminaire*, II, p. 35.

92. De Molendino (Van der Muelen), afkomstig van Belle. Sedert 1525 kanunnik van de twaalfde prebende. Jacob Regis (De Coninck) studeerde te Leuven in 1508 en wordt op 10 december 1537 kanunnik van de tiende prebende, *via nominationis Lovaniensis*.

93. A.C. DE SCHREVEL, *Histoire du Séminaire*, II, pp. 93-94 : «*Et si fortasse, Domino prosperante, dictum officium accessionibus felicibus dutesceret, poterunt aliquot ex eiusdem refectionalibus majoris eruditionis et spei, expensis eiusdem officii ad Universitatem mitti, modo sufficere queat sive ad unius, duorumve aut trium sustentationem, iuxta vires et facultatem officii*».

94. *Ibidem*, pp. 80-81. Slechts E. Volator krijgt drie pond groten. Dit blijkt echter onvoldoende te zijn.

7. Refectionalen van Sint-Donaas die arm zijn, van goede eer en poorter van Brugge.
 8. Het kapittel van Sint-Donaas.
 9. De stichting is slechts in tweede instantie bedoeld als studiebeurs.
 10. E. Volator 1562, *dives*⁹⁵; A. Hoyus 1568, *dives*⁹⁶; D. Desuus 1569, *pauper*⁹⁷.
 11. A.C. DE SCHREVEL, *Histoire du Séminaire*, I, pp. 80-82; II, pp. 81-95. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire diplomatique*, pp. 471-475.
- E. 1. Meester Jan Reyniers⁹⁸.
2. 13 oktober 1560.
 3. Leuven.
 4. 4, *artes (Castrum)*; vervolgens «*si obtineant honestum locum in philosophia*» naar keuze een hogere studierichting.
 5. *Artes*: tot promotie; theologie: 4 jaar; rechten en geneeskunde: 3 jaar.
 6. Erfrente; 50 gulden per student per jaar.
 7. In dalende volgorde; verwanten van de stichter; mensen van Nederweert en Overweert; mensen van 's Hertogenbosch, Leuven, Brugge en Geraardsbergen. Het moeten arme studenten zijn «*ut sine eiusmodi subsidio nequaquam in studiis perseverare possint*».
 8. Beide *professores ordinarii* van de theologische faculteit en de houder van de leerstoel in het kerkelijke recht.
 9. De beurzen worden *Bursae Volantes* genoemd⁹⁹.
 - 10.
 11. ARALv, 968 en 4516.

95. Ook Velater of de Vlieghe. Promoveert in 1565 in de *artes*. Bij die gelegenheid ontvangt hij van het kapittel een gratificatie van 21 Rijns gulden en 16 stuivers. Na zijn studies is hij gedurende korte tijd *hypodidasculus* (= *submonitor*, assistent van de rector) bij kanunnik Brants. Op 23 september 1566 wordt hij *rector scholarum*, een functie die hij tot december 1567 blijft uitoefenen. Vervolgens verliezen we hem uit het oog. Hij overlijdt op 23 november 1591. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, p. 170.

96. Zie noot 54.

97. Sedert 19 april 1563 refectionaal van de kapittelschool van Sint-Donaas. Wordt in 1569 naar Leuven gezonden en promoveert er in 1571 in de *artes*.

98. Geboren te Nederweert, S.T.L., deken van Sint-Jan te 's Hertogenbosch, kanunnik van de 18^e prebende van Sint-Donaas *via nominationis universitatis* sedert 1 maart 1544. Regent van de pedagogie «de Burcht» en praeses van het Drietalcollege van 1544 tot 1559. Zie H. DE VOCHT, *History*, IV, pp. 219-224.

99. H. DE VOCHT, *History*, IV, p. 224: *That foundation became one of the chief «flying sholarships» in use at the university of Louvain,...*

F. 1. Petrus Curtius¹⁰⁰.

2. 7 augustus 1567.

3. Leuven.

4. 1 beurs in de *artes* (Lelie) ; 2 beurzen in de theologie (Sint-Donatiaan- of Houterlécollege)¹⁰¹.

5. *Artes* : tot promotie ; theologie : 8 jaar.

6. *Artes* : erfrente, 30 gulden ; theologie : erfrente, 50 gulden per beurs.

7. Naaste familieleden ; refectionalen en choralen van Sint-Donaas.

8. Naaste familieleden, de bisschop van Brugge.

9.

10. *Artes* : A. Dassonneville 1572, ?¹⁰² ; P. Goosins 1574, ?¹⁰³ ; H. Hoeymakere 1576, ?¹⁰⁴.

Theologie : B. Baten 1568, ?¹⁰⁵ ; F. Lucas 1571, ?¹⁰⁶ ; S. Joyeux 1577, ?¹⁰⁷.

100. Zie A. DE LEYN, *Esquisse biographique de Pierre de Corte (Curtius), premier évêque de Bruges, ancien professeur de l'université de Louvain*, Leuven, 1863. E. REUSENS, De Corte (Pierre), in : *Biographie Nationale*, IV, kol. 915-918.

101. Het Sint-Donatiaancollege was geen college voor studenten in de theologie maar nam wel commensalen op uit andere studierichtingen.

102. Studeert *artes* vanaf einde 1572 of begin 1573. In februari 1574 promoveert hij tot *magister artium*. In juni van datzelfde jaar krijgt hij een beurs in het Sint-Donatiaancollege om rechten te studeren. Alexander is de zoon van Pieter en Marie Huusman, zuster van Meester Joos Huusman, raadshier in de Raad van Vlaanderen. Alexander huwt Marie de Vulder geboren te Duinkerke. Na haar overlijden stapt hij in het huwelijksbootje met Marie de Mil, dochter van Meester Maarten, griffier van de vierschaar van het Vrije. Na zijn studies is onze student te Brugge actief als schepen, raad, thesaurier en gouverneur van de Bogaerdenschool. Hij is tevens lid van de broederschap van het Heilig Bloed, dismeester van Sint-Salvator en lid van de broederschap van Sint-Barbara en Sint-Cecilia. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, pp. 65-66.

103. Zoon van Carolus, geneesheer. Geen nadere informatie bekend. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, p. 85.

104. Bloedverwant van Curtius. Geniet van de beurs tussen 9 november 1576 en 8 november 1578. P. VANDERMERSCH, *Een onderzoek*, II, p. 93.

105. Promoveert in de *artes* op 4 februari 1564 ; op 30 mei 1588 promoveert hij tot S.T.L. Reeds in november 1565 was hij benoemd tot kanunnik van Sint-Salvator. Hij resigneert echter in 1574 en wordt op 9 november van dat jaar *custos* van deze collegiale. Inmiddels was hij tot priester gewijd (1569) en benoemd tot pastoor van Dudzeele (27 februari 1571). Hij brengt het tot kanunnik van Sint-Donaas (1588; 25^e prebende, voorbehouden voor gediplomeerden in de theologie), aartspriester van het bisdom en aartsdiaken (18 september 1596). Deze laatste functie zal hij vervullen tot zijn dood (15 januari 1605). P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, pp. 19-20.

11. RAB, Nieuw Kerkarchief, 628. ARALv, 1234 en 2461. A.C. DE SCHREVEL, *Histoire du Séminaire*, II, pp. 119-123.
- G. 1. Joannes Brants¹⁰⁶.
2. 7 maart 1568.
 3. Leuven.
 4. 1, *artes* (Lelie).
 5. Tot de promotie ; eventueel tot het feest van Sint-Bavo volgend op de promotie.
 6. 6 pond groten per jaar.
 7. Een refectieaal of choraal van Sint-Donaas, een kind van de Bogaerdenschool of een arme scholier van om het even welke andere Brugse school «*ita tamen ut inter idoneos magis idoneus semper preferatur*».
 8. Na de dood van de stichter heeft de Leuvense artesfaculteit het presentatierecht, het kapittel van Sint-Donaas het benoemingsrecht.
 - 9.
 10. R. de Winckele 1577, ?¹⁰⁹.

106. Na zijn promotie in de *artes* (1568) vat onze student de theologie aan en promoveert op 20 mei 1577 tot S.T.L. Op 30 september van datzelfde jaar wordt hij lid van de faculteitsraad van de *artes*. Intussen is hij in juni 1574 tot diaken en in april 1577 tot priester gewijd. Op 7 juni 1578 wordt hij kapelaan van het altaar van de Heilige Petrus en Paulus in Sint-Donaas. In mei van het volgende jaar wordt hij benoemd tot kanunnik van de «*hoogmisse*» in de Sint-Salvatorskerk. Als hij moet vluchten voor de calvinisten wordt hij te Sint-Omaars belast «*juxta decretum concilii Tridentini*» met de les in de H. Schrift aan de kathedraalschool. Op 8 juli 1583 wordt hij kanunnik te Sint-Omaars van de prebende voorbehouden voor theologen. In maart 1593 wordt hij penitencier en op 31 juli 1602 dekaan van het kapittel van Sint-Omaars. Hij sterft in 1619. A.C. DE SCHREVEL, Lucas (François), in : *Biographie Nationale*, XII, kol. 550-563. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, pp. 108-110.

107. Promoveert tot *magister artium* op 21 februari 1572. Hij had reeds de tonsuur ontvangen in februari 1569. In 1572 wordt hij kapelaan van de Sint-Walburgakerk. Vijf jaar later is hij reeds tot priester gewijd als hij door het Sint-Donaaskapittel wordt voorgedragen voor de beurs Curtius. Hij vertrekt hoogstwaarschijnlijk wel naar Leuven doch de slechte toestand in deze stad doet hem terugkomen. Op 2 november 1578 krijgt hij de toelating de biecht te horen in de Sint-Walburgakerk.

108. Afkomstig van 's Hertogenbosch. Doceert een aantal jaren filosofie in de Lelie. Bekomt in 1559 de zesde prebende in het Sint-Donaaskapittel. Sterft 9 juli 1577. Zie A.C. DE SCHREVEL, *Histoire du Séminaire*, II, p. 124.

109. Op 13 februari 1570 wordt hij aanvaard als refectieaal van Sint-Donaas. Na een examen wordt hij «*idoneus et qualificatus*» bevonden. Op 31 maart 1578, nadat hij enkele maanden te Leuven gestudeerd heeft, beslist het kapittel dat hij zijn studies te Dowaaï mag voortzetten tot de rust en veiligheid te Leuven is teruggekeerd. P. VANDERMEERSCH, *Een onderzoek*, II, p. 180.

11. ARALv, 1235. RAB, Nieuw Kerkarchief, 623. A.C. DE SCHREVEL, *Histoire du Séminaire*, II, pp. 124-128.
- H. 1. Joannes Brants.
2. 13 november 1570.
3. Leuven.
4. 1, theologie «*in collegio theologorum*».
5. 7 jaar of tot de graad van licentiaat.
6. 7 pond groten per jaar.
7. Familie van de stichter, een choraal of refectionaal van Sint-Donaas, een student van het Brugse seminarie. Alle kandidaten moeten reeds in de *artes* gepromoveerd zijn.
8. Na de dood van de stichter : het kapittel en de bisschop.
9.
10.
11. ARALv, 1690. A.C. DE SCHREVEL, *Histoire du Séminaire*, II, pp. 137-140.

III. Overige stichtingen

- A. 1. Victor de Slinghere¹¹⁰.
2. 10 mei 1575.
3. Leuven.
4. 2, theologie (Ruard Tapper college).
5.
6. 50 gulden per jaar per beurs.
7. Studenten geboren of afkomstig van Sluis.
8. De president van het genoemd college.
9.
10.
11. ARALv, 3932, 3861, 3323. RAB, Nieuw Kerkarchief, 629. A.C. DE SCHREVEL, *Histoire du Séminaire*, II, pp. 160-165.

110. Geboren te Ieper. Immatriculeert te Leuven in 1550. In 1576 wordt hij kanunnik van O.L.V. te Brugge. Bovendien parochiepriester van Sint-Bavo te Oostburg en deken van de christenheid te Sluis. Hij vlucht in 1580 naar Sint-Omaars waar hij op 17 mei 1583 sterft. Meer biografische gegevens bij A.C. DE SCHREVEL, *Le collège de Ruard Tapper à Louvain*, Brugge, 1888.

- B. 1. Adrienne de Berquin¹¹¹.
2. 14 februari 1569.
 3. Leuven.
 4. 3, *artes* (Lelie).
 - 1, theologie (Pauscollege).
 - 1, rechten (Sint-Yvocollege).
 5. *Artes* : tot promotie ; theologie en rechten : niet bepaald.
 6. 50 gulden per jaar per beurs.
 7. Studenten van Brugge en het Vrije.
 - 8.
 9. Tot in 1679 heeft men geen werk gemaakt van de uitvoering van deze fundatie. Pas in juli van dat jaar neemt de kleinzoon van Adrienne de Berquin deze taak op zich. Bijgevolg heeft de stichting geen gevolgen wat onze periode betreft.
 - 10.
 11. ARALv, 1945, 1236, 2744.

111. Weduwe van Jan Wyts, heer van Boucharderie. Zie over de familie Wyts : J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc ou leur magistrature et leur noblesse, avec des données historiques et généalogiques sur chaque famille*, Brugge, 1857-1864, II, pp. 408-426.

